

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СУЧАСНОЇ АКсіОЛОГІЇ

Анотація. Стаття присвячена основним напрямам дослідження цінностей в аксіології першої половини ХХ сторіччя. Виявлено дві парадигми – об'єктивістську та суб'єктивістську. Показано їх підстави та їх суперечливі наслідки. Зроблено висновок про необхідність принципово нових парадигм в аксіології.

Ключові слова: аксіологія, цінність, людина, об'єктивізм, суб'єктивізм.

Аннотация. Кулешов А.В. Теоретические предпосылки современной аксиологии.

Статья посвящена основным направлениям исследования ценностей в аксиологии первой половины ХХ века. Выявлены две парадигмы – объективистская и субъективистская. Показаны их основания и их противоречивые следствия. Сделан вывод о необходимости новых парадигм в аксиологии.

Ключевые слова: аксиология, ценность, человек, объективизм, субъективизм.

Annotation. Kulyeshov O. Theoretical premises of the modern axiology.

The article is devoted to main directions of values study in the first half of the ХХ-th century axiology. Two paradigms are revealed – objectivistic and subjectivistic. Their grounds and contradictory effects are shown. The conclusion is made about the necessity of the new axiological paradigms.

Keywords: axiology, value, human being, objectivism, subjectivism.

Аксіологія – теорія цінностей – пережила свій зірковий час у кінці ХІХ і у першій третині ХХ століть. Тоді багатьом здавалось, що саме аксіологія буде визначати напрям розвитку філософії у ХХ столітті. Так не сталося. Середина минулого століття позначається занепадом інтересу до аксіологічної проблематики. Нищівна критика теорії цінностей велась як з боку прибічників аналітичної філософії в англійських країнах, так і з боку екзистенціалізму у так званій континентальній філософії, особливо того напрямку, який репрезентував М. Гайдеггер та його послідовники. Нова хвиля інтересу до проблем аксіології піднялась лише в останні десятиріччя століття, що минуло. Виявилось, що обійти розмову про цінності у філософії людини, суспільства, історії, культури аж ніяк не можливо. Втім стан сучасної аксіології позначається певною вторинністю. Основний зміст аксіології залишається на рівні середини ХХ ст., хоча, зрозуміло, окремі питання, деталі, спеціальні проблеми розглядаються, розв'язуються, збагачуючи в цілому наші знання.

У сучасній аксіології багато стає зрозумілим, якщо звернутись до її витоків у філософії Імануїла Канта. Кантівські ідеї щодо цінностей містяться в його творах, присвячених розробці практичної філософії. Це найбільшою мірою такі роботи як “Основоположення до метафізики звичаїв” [1], “Критика практичного розуму” [2], “Метафізика звичаїв” [3]. Філософія, за Кантом, як

знання про світ і людину у світі, має виходити з найзагальніших і найнеобхідніших основ. Початком філософії є трансцендентальний суб'єкт, тобто надіндивідуальна свідомість, не вироблена людиною, а дана людині, присутня у свідомості окремої особистості. Це розум, позбавлений всіх індивідуальних рис, природі і будові якого має слідувати людина, щоб бути свідомою і розумною. Трансцендентальна будова цього розуму визначає пізнавальну і практичну діяльність людини. Втім, у *пізнанні* розум обмежений емпіричною дійсністю. Лише ті трансцендентальні апріорні форми, які спрямовані на емпіричну – часткову, обмежену наявною ситуацією – дійсність, здатні реалізовуватись. Прагнення ж розуму до філософського охоплення світу, до оперування у надемпіричній дійсності утворює лише умоглядні предмети – ідеї розуму, які не можуть претендувати на реальність, а лише на статус регулятивних принципів у пізнанні. По іншому стоять справи, з точки зору Канта, у сфері практичної діяльності. На відміну від пізнання, тут розум здатний продукувати ідеї, які реалізуються. Надемпіричні, трансцендентні предмети, на які орієнтується практичний розум – це належне, а не суще. Мається на увазі моральне законодавство і моральний обов'язок людини, її добра воля. Все це має абсолютну цінність в тому сенсі, що і моральний закон, і відповідні до нього моральний обов'язок і добра воля людини повинні цінитись лише самі по собі, а не у зв'язку з чимось іншим. Цінним є те, що не просто відповідає моральному закону або обов'язку, а те, що здійснюється лише на основі обов'язку або закону і лише заради самого їх здійснення. Моральний закон, таким чином, не впливає з емпіричної дійсності і не спрямований на її впорядкування. Моральні цілі людини залишаються трансцендентними, тобто знаходяться за межами емпіричної дійсності у ноуменальному світі. Разом з тим, вони реалізуються у діяльності людини. Практичний розум, на відміну від чистого, має не лише регулятивне, але й реальне значення. Специфіка ж його реалізації в тому, що він керується цінностями і спрямований на здійснення цінностей. Таким чином, лише у сфері цінностей можливий для людини прорив до надемпіричної дійсності. Кант, як відомо, розрізняв два види причинності – причинність за природною необхідністю і вільну причинність, в основі якої лежать дії людини, орієнтовані на належне, на те, що має бути. Отже, згідно з Кантом у світі існує причинність, в основі якої лежить не природна необхідність, а цінності. Саме визнання цінностей одним з основних чинників, які діють у людському світі, і дає право Канту називатись фундатором сучасної аксіології.

Обмеження Кантом значення цінностей лише сферою моралі, з іншого боку, завадило йому розробити аксіологію як базову філософську дисципліну. Цінність в трансцендентальному ідеалізмі має могутню, але досить вузько спрямовану дію. Навіть краса, як стверджують дослідники, виводиться моралістом Кантом поза сферу ціннісного. Подолання цієї обмеженості стало тим кроком вперед порівняно з Кантом, який зробили неокантіанці Баденської школи і який дозволив їм вивести аксіологію на перше місце в системі філософських знань.

Філософи, які слідували гаслу “назад до Канта”, як і останній у своїх поясненнях світу, виходили з трансцендентального суб'єкта. Як утворюється

цей суб'єкт, показано в роботі Генріха Рікєрта “Вступ до трансцендентальної філософії” [4]. Трансцендентальний суб'єкт утворюється, коли переходять від *психофізичного суб'єкта*, тобто речі, що наповнює простір, містить в собі душу і протистоїть просторовим об'єктам, до *психологічного суб'єкта*, тобто моєї власної свідомості, індивідуального духовного Я, якому протистоїть як об'єкт будь-яке тіло, в тому числі моє власне і будь-який інший духовний індивід, а від цього психологічного суб'єкта до свідомості, яка протистоїть змісту моєї свідомості як об'єкту і не може бути названа моєю свідомістю, а лише свідомістю взагалі. Ця остання свідомість і є, власне, *трансцендентальний суб'єкт*, протилежний не лише всім тілам, але і всім індивідуальним душевним життям, включаючи “моє життя” в “моїй свідомості”. У своєму відношенні до всього іншого трансцендентальний суб'єкт керується певними нормами або імперативами, які мають сенс того, що має бути, бажаного, позитивного. Це стосується будь-яких відношень людини зі світом – не лише практичних, моральних, естетичних, але й пізнавальних. У пізнанні ми прагнемо до істини, яка є цінністю, ми визнаємо або відкидаємо дещо, а визнавати, як підкреслював Рікєрт, можна лише цінність. У пізнанні цінність передує буттю. Починаючи пізнавати, ми нічого не знаємо про буття, проте вже маємо перед собою цінності, логічні норми, яким ми повинні слідувати. Те, до чого ми прагнемо, належне дає правила нашому мисленню. Так само відбувається і будь-який інший процес осягнення людиною світу. Він спрямовується цінностями добра, краси, святості, любові та ін. Таким чином, цінності у неокантіанстві Баденської школи є тією трансцендентальною дійсністю, яка впорядковує весь даний людині емпіричний світ. Зрозуміло, що порівняно з Кантом, цінностям тут надається значно більше місця у світі. Додаються нові види цінностей, такі як теоретичні, пізнавальні. Зрештою, цінності у баденців (треба відзначити – вперше в історії філософії) набувають універсального характеру. Все у світі, в якому знаходить себе людина, починається з цінностей і, в кінцевому підсумку, звернене на реалізацію цінностей.

Такий спосіб мислення, зрозуміло, веде до переосмислення змісту і предмету самої філософії. Вільгельм Віндельбанд в роботі “Що таке філософія?” [5] ставить філософію на аксіологічну основу. Всі речення, в яких ми виражаємо наші погляди, стверджує Віндельбанд, поділяються на два класи – на судження і оцінки. У перших висловлюється зв'язок двох уявлень свідомості, в останніх виражається відношення свідомості, яка оцінює, до предмета, що уявляється. Ясно, що оцінка нічого не додає до розуміння сутності об'єкта, що оцінюється. Предикати оцінки мають сенс лише настільки, наскільки перевіряється відповідність предмета оцінки тій меті, у зв'язку з якою його судить оцінююча свідомість. Відмінність між судженням і оцінкою, на думку Віндельбанда, дає єдину можливість визначити філософію як самостійну науку. Всі інші науки повинні встановлювати теоретичні судження, об'єкт філософії складають оцінки. При цьому філософію не цікавлять оцінки, які пояснюються лише психологічними або соціальними обставинами. Віндельбанд висловлює непохитне переконання – і це є принциповим для неокантіанської аксіології – що існують оцінки, які мають абсолютне значення.

Вони є, навіть якщо вони не користуються загальним визнанням або навіть ніким не визнаються. Саме такі оцінки і цінності, що лежать в їх основі, є сферою філософії.

Виявлення абсолютного і універсального характеру цінностей як особливої реальності, що має основоположне значення для людського світу і може з певної сторони пояснювати все в цьому світі, є безперечним досягненням неокантіанства. Після робіт Рікєрта, Віндельбанда та їх однодумців філософи змушені були розглядати цінності не як окремі факти індивідуального або соціального життя, а як явище світового масштабу (зрозуміло, або приймаючи, або відкидаючи такий спосіб розгляду). Втім, далеко не всіх влаштовувало неокантіанське трансцендентальне бачення цінностей.

Як напрям, що протистояв неокантіанству, з'явилась феноменологічна школа. Неокантіанці, в принципі, ніяк не пояснювали, чому трансцендентальний суб'єкт побудований таким, а не іншим чином, чому він підпорядковує свою пізнавальну та іншу діяльність саме таким, а не іншим нормам. Все це виводилось за межі пізнавальних можливостей людини. Феноменологія в особі її засновника Едмунда Гуссерля досягнула (на думку самого Гуссерля) більш глибокого, навіть граничного рівня обґрунтування людського пізнання. Вихідним пунктом для побудови філософії стала чиста свідомість, утворена в результаті феноменологічної редукції, яка залишає в дужках все, що стосується природного усвідомлення людиною дійсності. В дужках феноменологія залишає і цінності. Таким чином, цінності, на відміну від неокантіанства, у феноменології залишаються на боці об'єкта, не входять до суб'єкта. Чиста свідомість наділена властивістю інтенціональності, спрямованості на об'єкти. Дія чистої свідомості (*ноєсис*) надає сенс об'єктам (утворює *ноєми*). Компонентом сенсу є його значення для суб'єкта. Так чистою свідомістю утворюються цінності. Але при цьому сенс і цінності залишаються для свідомості об'єктивними. Треба відзначити як важливе для розвитку аксіології те, що феноменологічна філософія повернулася до онтології. Якщо внаслідок епістемологічного повороту XVII-XVIII ст. для філософів стало правилом виходити з передумов пізнання, то феноменологія, вустами Гуссерля, проголосивши гасло – “до самих речей”, в основу філософських роздумів поклала встановлення двох типів буття – абсолютного, цілком необхідного, іманентного буття чистої свідомості і відносного, випадкового, трансцендентного буття феноменального світу, що корелює з чистою свідомістю. Причому, феноменальний світ – це не лише явища природи або суспільства, але і сутності (або *ейдоси*), які охоплюються особливим ейдетичним схопленням, сприйняттям. До таких ідеальних об'єктів слід віднести і цінності. Отже, цінності одержують тут онтологічний статус особливої реальності, що корелює з чистою свідомістю.

Тенденція до онтологізації цінностей проявилась більш виразно у філософів, які вийшли з феноменологічної школи, але у 20-30 рр. XX ст. стали творцями самостійних систем. Йдеться про німецьких філософів Макса Шелера з його антропологічним вченням, а також Ніколая Гартмана, вчення якого має назву *критична онтологія*. Обидва були учнями Едмунда Гуссерля. Обидва відвели цінностям особливе місце у своїх філософських теоріях. (Третій

знаменитий учень Гуссерля Мартін Гайдеггер виступив, як ми бачили, навпаки, з критикою аксіології).

Концепція цінностей Макса Шелера сформульована в його знаменитій роботі “Формалізм в етиці і матеріальна етика цінностей” [6]. Шелер розуміє цінності в об’єктивістському сенсі. Цінності є матеріальні якості. Вони знаходяться у певному співвідношенні одна з одною у відповідності до шкали, яка розділяє “вище” і “нижче” – незалежно від тієї форми суцього, до якої вони вступають. Інакше кажучи, цінності є наслідком внутрішніх ієрархічних відношень ціннісної реальності, для якої зовнішній щодо цінностей світ є лише сукупністю форм для їх втілення. Розвиток об’єктивного бачення цінностей демонструють роботи пізнього періоду творчості Шелера, коли він переходить до свого проекту філософської антропології. У роботі “Положення людини в космосі” [7] Шелер надає цінностям об’єктивно-спіритуалістичного характеру. Дух здійснюється над буттям (як фізичним, так і психічним) і є його вищою основою. Хоча дух і проявляє себе як особистість, але це надіндивідуальна, надодинична реальність. Позачасовий, позасвітовий дух містить в собі цінності. Але він безсилий перед світом, в якому панує життєвий порив, спрямований на саме життя, а не на цінності. Втілюючись в життєвий порив, дух одержує можливість реалізації цінностей. Дух, його ідеї і цінності незалежні від людської свідомості. Людина може лише співпороджувати їх, беручи спів-участь у життєвій реалізації світового духу. Шелер також розробив одну з найбільш ґрунтовних і визнаних у філософії ієрархій цінностей. Нижчий її рівень – цінності приємного. Другий рівень – цінності вітального почуття: якості високого, шляхетного, благополуччя, добробуту. Третій рівень – область духовних цінностей: краси та інших естетичних цінностей, моральні цінності та цінності пізнання істини. Найвищим ціннісним рівнем є, за Шелером, цінність святого, яка являє себе в абсолютних предметах, всі інші цінності є її символами.

Об’єктивне розуміння цінностей притаманне й іншому німецькому мислителю класичної доби аксіології Ніколаю Гартману. Основні аксіологічні ідеї він висловив у своїй відомій роботі “Етика” [8], а також в роботі “До основоположення онтології” [9]. Цінності тут розглядаються як те, що відрізняється від всього іншого своїм способом буття. Це, по-перше, буття ідеальне, яке Гартман протиставляє реальному буттю. Цінності незалежні від того, відповідає їм якась реальність або ні. Вони існують поза світом реальних речей, але це не означає, що вони не існують взагалі. Крім того, слід розрізняти цінності і те, що є цінним, носіїв цінностей, останнє належить до світу реальних речей. Лише реалізуючись, набуваючи “ваги реальності”, цінність викликає реакцію людини. Втім, ідеальне буття – це буття не лише цінностей, але і, наприклад, математичних об’єктів, загальних якостей, душевних явищ. Чим відрізняються цінності за способом буття від інших ідеальних сутностей? – розмірковує Н. Гартман. Цінності мають нормативну дію, є чимось належним, чого немає в інших ідеальних об’єктах. Цінності не можна “витягувати” з реальних випадків, наприклад, моральні цінності – з фактичних вчинків людини, але можна схоплювати незалежно від них, а часто навіть у суперечності з ними. Чи реалізується цінність у вчинку можна дізнатися лише тоді, коли сама цінність

вже усвідомлена і її можна прикласти до вчинку. Разом з тим, цінності завжди орієнтовані на реальність, вигадані випадки ціннісне почуття серйозно не сприймає. Цінності утворюють ідеальний предмет чуттєвих актів людини, їх об'єктивний зміст. Досягнуте в ціннісних реакціях сутнісне бачення цінностей є дійсне бачення ідеально в-собі-сущого. Цінності, таким чином, незалежні від ціннісного почуття. Прогалини у ціннісному почутті не означають небуття цінностей. Цінності не залежать від історичних змін в уявленнях про цінності. Вони завжди залишаються одними й тими самими.

Всі описані погляди на цінності можна назвати об'єктивістськими, згідно з ними цінності існують незалежно від індивідуальної свідомості, навпаки, детермінують її. Проте в класичний період аксіології існували й інші, суб'єктивістські пояснення цінностей. Відповідно до них цінності зароджуються безпосередньо у психіці людини, хоча і під впливом предметів. Вони є психічними явищами за своєю сутністю. Існувало декілька варіантів таких суб'єктивістських поглядів. Так зване *натуралістичне* тлумачення цінностей пов'язувало їх з бажаннями і потребами людини. (Таке тлумачення висловлювали німецький філософ і психолог, один з засновників школи гештальтпсихології Х. фон Еренфельс, французький позитивіст А. Фуйе, американський неореаліст Р. Перрі, німецький кантіанець Р. Ейслер). Існувала *волюнтаристська* концепція цінностей, яка вважала цінним те, що відповідає волінню людини. Прибічником цієї концепції був засновник Марбурзької школи неокантіанства Герман Коген. Він стверджував, що цінності пов'язані з "чистим волінням" трансцендентального суб'єкта, яке постійно заново покладається людиною, що мислить. На позиціях аксіологічного волюнтаризму знаходився й інший відомий німецький філософ і психолог Гуго Мюнстерберг. Досить поширеною була у перші десятиліття ХХ ст. *гедоністична* інтерпретація цінностей. Згідно з нею, цінності породжуються почуттям задоволення, насолодою, які викликають у людей певні предмети (так думали німецькі філософи А. Дьоринг, Т. Ліппс, В. Дільтей, а також засновник школи іманентної філософії Вільгельм Шуппе). До суб'єктивістських трактувань цінностей можна віднести й погляди англо-американського *прагматизму*. Ціннісна проблематика швидко зайняла одне з провідних місць в прагматизмі. Типовою для цього напряму є думка Джона Д'юї про те, що цінність конституюється інтересом, життєвою схильністю, наданням чомусь переваги. Інтерес людського індивіда покладали в основу цінностей і інші прагматисти. Пов'язаним з людською особистістю було *персоналістське* тлумачення цінностей. У зв'язку з аксіологією згадують, як правило, німецького персоналіста Вільгельма Штерна. У роботі "Особистість і річ", виданій у 20-і роки, Штерн розрізняє цінності-цілі і цінності-носії. Останні є засобами для перших, які є самоцінностями. Самоцінностями, зрозуміло, постають особистості. Серед них існує ієрархія, яку завершує самоцінність з безмежною самоціннісною повнотою – божественна всеособистість.

Опонентами аксіології, як такої, були філософи, що слідували традиціям позитивізму – неопозитивісти і представники англо-американської аналітичної філософії. Вже Людвіг Вітгенштейн у "Логіко-філософському трактаті" [10]

стверджував, що у світі все відбувається так, як воно відбувається і тому в ньому немає цінності, а якщо вона б була, то не мала б цінності. Неопозитивіст Рудольф Карнап у програмній статті 30-х рр. “Подолання метафізики логічним аналізом мови” [11] робить висновок про безпідставність поняття цінності. Референти ціннісних висловлювань повинні або мати емпіричні характеристики, але тоді вони стають фактуальними, тобто не ціннісними, або бути визнаними недійсними, а самі ціннісні висловлювання – псевдореченнями. Таке ж негативне ставлення до аксіології демонстрував і засновник аналітичної філософії англійський філософ Бертран Рассел. Коли ми приписуємо чомусь цінність, писав він у книзі “Релігія і наука” [12], ми виражаємо лише свої емоції. Наука не може мати суджень про цінності. Бо вони не факти, а що не відкрито для науки, має вважатися закритим і для людського пізнання як такого.

Ціннісна проблематика відходить на задній план, а в деяких випадках і цілком зникає у філософії *екзистенціалізму*. Підстави для цього можна зрозуміти, якщо згадати відому тезу, яку поділяли всі екзистенціалісти, про передумання людського існування сутності людини. Існування тобто екзистенція є дещо відкрите, невизначене, потенційно безмежно різноманітне, те, що ґрунтується лише на власних буттєвих засадах. Цінності ж – це певні рамки, в яких існує і діє людина, це норми, що заздальгідь визначають напрям, цілі, форми її життя. Цінності, безперечно, з цієї точки зору, відносяться не до існування, а до сутності людини, яка відкидалась екзистенціалістами. Якщо цінності і знаходили собі місце у творах філософів-екзистенціалістів, то вони фактично знецінювались. Прикладом є трактування цінностей у Жана Поля Сартра. “Моя свобода – писав він, – єдина основа цінностей і абсолютно ніщо не може виправдати мене у прийнятті тієї чи іншої цінності, тієї чи іншої шкали цінностей, як буття, через посередництво якого існують цінності. Моя свобода викликає у мене неспокій, тому що вона лежить в основі цінностей, а сама позбавлена основи” [13, 44]. Ця думка Сартра є фактичним визнанням того, що все є або може бути цінністю, цінність є випадковим наслідком вільної дії, яка не ґрунтується ні на чому. Визначені в такий спосіб цінності просто зникають, розчиняються у безлічі існуючого. Їх визначення суперечить самому поняттю цінності, яке показує на щось в певному сенсі краще за інше. З найбільш різкою критикою аксіології серед екзистенціалістів виступив Мартін Гайдеггер. В лекціях початку 40-х років під назвою “Європейський нігілізм” [14] він доводив, що поняття цінності логічно неспроможне, бо впадає у логічне коло: цінність визначається через благо, значущість, мету, які, у свою чергу, визначаються через цінність. Визнання цінностей веде навіть до псевдоіснування людини, бо вони є “немічним прикриттям” предметності суцього, яка приховує від людини істинну людську екзистенцію. У відомому “Листі про гуманізм” [15] Гайдеггер стверджував, що цінності суб’єктивують суще, роблять з нього лише видиме, закриваючи думці провіток для буттєвої істини.

Оцінюючи в цілому класичний період аксіології, слід відзначити як безумовне досягнення, введення поняття *цінності* до складу основних категорій філософії. Цінність виявилась співвідотною з *буттям, світом, людиною, свідомістю*. Виявилось, що цінності можна розглядати як особливу реальність,

базову, основоположну для пояснення світу. Безперечним досягненням класичної аксіології є гранично узагальнена точка зору на цінності. Вперше стали розглядатись цінності як такі, а не цінності моральні (які переважно досліджувались раніше), естетичні, економічні тощо. Разом з тим, класична аксіологія виявила і головну суперечність в процесі філософського осягнення цінностей. Це суперечність між *об'єктивним* і *суб'єктивним* тлумаченням цінностей. Йдеться про відповідь на основне для аксіології питання: як існують цінності? Задані вони людині чи задаються людиною, мають свою основу в собі чи в активності людського суб'єкта? Припустимо, що мають рацію ті філософи, які допускають об'єктивне існування цінностей. Цінності існують незалежно від індивідуального суб'єкта, від його особистого життя, життєвого досвіду, його біографії (як думали неокантіанці, феноменологи, прибічники онтологічного тлумачення цінностей). Але цінності за своєю сутністю є чимось, що *існує для* людини, причому не для платонівської ідеї людини, а для живої, конкретної, унікальної істоти. Об'єктивні або абсолютні цінності (трансцендентні або трансцендентальні) виявляються нелюдськими за своєю сутністю. Людина має слідувати їм незалежно від своєї людської природи, всупереч своїм прагненням, пориванням, своєму природному бажанню щастя і благополуччя. На практиці слідування таким об'єктивованим цінностям (а історія того ж ХХ століття про це свідчить) веде до антигуманізму, до зневаги щодо конкретних людей, які приносяться в жертву абстрактним ідеалам. Чи є, в такому разі, правильним суб'єктивістський погляд на цінності (притаманний багатьом філософам, зокрема, представникам філософії життя, прагматизму та екзистенціалізму)? Як ми бачили на прикладі Сартра, і це тлумачення цінностей веде до нерозв'язних ускладнень. Якщо в об'єктивованих цінностях зникає людина, то в суб'єктивованих зникають самі цінності. Відступаючи від неприйнятних наслідків об'єктивації цінностей, філософи беруть з собою людину, але по дорозі втрачають самі цінності. Справа в тому, що цінність, відповідно до своєї сутності, повинна мати зовнішнє стосовно людини існування (таким має бути не лише цінний предмет, але і сама цінність цього предмета). Ця вимога не примха, а необхідність, тому що цінність є дещо досяжне, а не уявно досягнуте, значуще, а не довільно позначене, бажане, а не саме бажання. Простіше кажучи, цінність предметна, а не суб'єктна. Цінність має володіти певною мірою опірності, чинити опір волінню людини, протистояти людині і оволодіватись людиною. А це означає, що цінність повинна приходити до людини ззовні. Позначимо сказане поняттям *реальність* цінності. Можливість утворювати цінності на підставі лише власної суб'єктивної активності робить цінним буквально все. Зникає будь-яка відмінність між цінним і нецінним, цінністю і антицінністю. Так можна виправдати будь-що, навіть людоджерство, як специфіку цінностей певної культури. Втім, цінності існують лише завдяки розрізненню цінного і нецінного. У випадку ж суб'єктивації вони перестають бути реальними, цінності просто зникають.

Аксіологія класичного періоду, таким чином, залишила сучасним аксіологам дві загальних парадигми, що виключають одна одну – об'єктивістську та суб'єктивістську. Незадовільність обох цих точок зору на

цінності, які здаються крайніми і однобічними, не виключає певних підстав для їх прийняття. Разом з тим, не може задовольнити дослідника і еkleктичне поєднання елементів обох суперечливих поглядів на цінності або прагнення знайти проміжну, помірковану точку огляду проблеми. Аксиологія потребує принципово нових парадигм і поле для їх пошуків відкрила для нас філософія класичної доби теорії цінностей.

Література

1. Кант И. Основы метафизики нравственности // Кант И. Сочинения в 6-ти т. – Т.4. – Ч.1. – М.: Мысль, 1965. – С.211-310.
2. Кант И. Критика практического разума // Кант И. Сочинения в 6-ти т. – Т.4. – Ч.1. – М.: Мысль, 1965. – С.311-501.
3. Кант И. Метафизика нравов в двух частях // Кант И. Сочинения в 6-ти т. – Т.4. – Ч.2. – М.: Мысль, 1965. – С.107-438.
4. Риккерт Г. Введение в трансцендентальную философию. Предмет познания // Риккерт Г. Философия жизни. – К.: Ника-Центр, 1998. – С.13-164.
5. Виндельбанд В. Что такое философия ? // Виндельбанд В. Дух и история. – М.: Юрист, 1995. – С.22-58.
6. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей // Шелер М. Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994.
7. Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С.31-95.
8. Гартман Н. Этика. – СПб.: Владимир Даль, 2002. – 708 с.
9. Гартман Н. К основоположению онтологии. – СПб.: Наука, 2003. – 640 с.
10. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат // Витгенштейн В. Философские работы. – М.: Гнозис, 1994. – Ч.1. – С.1-73.
11. Карнап Р. Преодоление метафизики логическим анализом языка // Вестник МГУ. Сер. 7. Философия. – 1993. – № 6. – С.11-26.
12. Рассел Б. Религия и наука // Рассел Б. Почему я не христианин: Избранные атеистические произведения. – М.: Политиздат, 1987.
13. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. – М.: Республика, 2000. – 639 с.
14. Хайдеггер М. Европейский нигилизм // Хайдеггер М. Время и бытие. – М.: Республика, 1993. – С.63-176.
15. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Хайдеггер М. Время и бытие. – М.: Республика, 1993. – С.192-220.